

## KASBIY TA'LIM TIZIMIDA YANGI AVLOD O'QUV ADABIYOTLARINI YARATISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI

**O'rinov Yigitali Muratovich**

*Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Kasbiy ta'lim agentligi huzuridagi  
Kasbiy ta'limni rivojlantirish instituti bo'lim boshlig'i, i.f.f.d. (PhD) dotsent*

*E-mail: [urinov.y.1980@gmail.com](mailto:urinov.y.1980@gmail.com)*

*<https://doi.org/10.5281/zenodo.21980864>*

**Annotatsiya.** Maqolada kasbiy ta'lim *учебной литературы нового поколения для* tizimida yangi avlod o'quv adabiyotlarini *системы профессионального образования.* yaratishning ilmiy-metodik asoslari hamda ularni *Проанализированы современные требования* takomillashtirishning zamonaviy yondashuvlari *к учебной литературе в условиях цифровой* tahlil qilingan. Raqamli transformatsiya sharoitida *трансформации образования, раскрыта роль* o'quv adabiyotlariga qo'yilayotgan talablar, *компетентностного подхода, национальной* kompetensiyaviy yondashuv, milliy malaka *системы квалификаций, профессиональных* tizimi, kasb standartlari, raqamli ta'lim muhiti *стандартов и цифровых образовательных* va sun'iy intellekt texnologiyalarining o'quv *технологий. На основе анализа международного* jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, *опыта разработаны предложения по* xalqaro tajriba asosida kasbiy ta'lim muassasalari *совершенствованию содержания и структуры* uchun o'quv adabiyotlarini ishlab chiqishning *учебной литературы для организаций* ustuvor yo'nalishlari aniqlanib, ularning sifati *профессионального образования.* va samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy **Ключевые слова:** профессиональное

**Kalit so'zlar:** kasbiy ta'lim, o'quv adabiyoti, kompetensiya, raqamli ta'lim, elektron darslik, kasb standarti, milliy malaka tizimi, sun'iy intellekt, interaktiv ta'lim, metodik ta'minot.

образование, учебная литература, компетентностный подход, цифровое образование, искусственный интеллект, профессиональные стандарты.

**Научно-методические основы создания учебной литературы нового поколения для системы профессионального образования**

**Scientific and methodological foundations for developing a new generation of educational literature for vocational education**

**Аннотация** В статье рассматриваются научно-методические основы создания

**Abstract** This article examines the scientific and methodological foundations for developing a new generation of educational literature for the

*vocational education system. It analyzes modern requirements for educational resources in the context of digital transformation and highlights the role of competency-based education, the national qualifications framework, occupational standards, digital learning environments, and artificial intelligence technologies. Based on international experience, the paper proposes*

*practical recommendations for improving the quality and effectiveness of educational literature used in vocational education institutions.*

**Keywords:** vocational education, educational literature, competency-based approach, digital education, occupational standards, artificial intelligence, educational technologies.

### Kirish

So'nggi yillarda jahonda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi, ishlab chiqarish texnologiyalarining takomillashishi hamda mehnat bozorida yuqori malakali kadrlarga bo'lgan ehtiyojning ortishi kasbiy ta'lim tizimi oldiga mutlaqo yangi vazifalarni qo'yimoqda. Bunday sharoitda ta'lim jarayonining mazmunini zamonaviy talablarga moslashtirish, ta'lim oluvchilarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish dolzarb vazifaga aylandi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda kasbiy ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, mehnat bozori ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlash va ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur jarayonda o'quv rejalari, fan dasturlari va o'quv adabiyotlarining mazmunini yangilashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan o'quv adabiyotlarini ishlab chiqish, ularni raqamli ta'lim resurslari bilan integratsiya qilish hamda xalqaro ta'lim standartlariga muvofiqlashtirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan.

An'anaviy o'quv adabiyotlari asosan nazariy bilimlarni bayon qilishga qaratilgan bo'lib, bugungi mehnat bozori talablarini to'liq qondirish

imkoniyatiga ega emas. Zamonaviy o'quv adabiyoti esa ta'lim oluvchining mustaqil ta'lim olishini qo'llab-quvvatlashi, kasbiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi, raqamli ta'lim muhiti bilan integratsiyalashgan bo'lishi hamda ish beruvchilar talablarini o'zida mujassam ettirishi lozim.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, kasbiy ta'lim tizimi uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishning ilmiy-metodik asoslarini takomillashtirish, ularni milliy malaka tizimi, kasb standartlari va raqamli ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish ilmiy-pedagogik tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

### Tadqiqotning maqsadi

Kasbiy ta'lim tizimi uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishning ilmiy-metodik asoslarini tahlil qilish, ularni takomillashtirishning zamonaviy yondashuvlarini asoslash hamda ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

### Tadqiqot metodlari

Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, ilmiy manbalarni umumlashtirish, normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish, xorijiy tajribani tahlil qilish, pedagogik kuzatish va ekspert baholash usullaridan foydalanildi.

## 1. Kasbiy ta'lim tizimida yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishning nazariy va metodik asoslari

Zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalari kasbiy ta'lim mazmunini mehnat bozori ehtiyojlari bilan uzviy bog'lashni taqozo etmoqda. Bu jarayonda o'quv adabiyotlari ta'lim jarayonining asosiy didaktik vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham yangi avlod o'quv adabiyotlarini ishlab chiqishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va xalqaro ta'lim standartlarini hisobga olish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

“Yangi avlod o'quv adabiyoti” tushunchasi faqatgina mazmuni yangilangan darslikni anglatmaydi. U ta'limning maqsadi, mazmuni, metodlari va baholash tizimi bilan uzviy bog'langan, raqamli ta'lim muhitida samarali qo'llanilishi mumkin bo'lgan kompleks ta'lim resursini ifodalaydi.

Zamonaviy o'quv adabiyoti quyidagi asosiy xususiyatlarga ega bo'lishi lozim:

- kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilganligi;
- nazariya va amaliyotning o'zaro integratsiyasi;
- mustaqil ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishi;
- raqamli ta'lim muhiti bilan uyg'unligi;
- mehnat bozori ehtiyojlariga mosligi;
- muntazam yangilanib borish imkoniyatining mavjudligi.

Bugungi kunda kasbiy ta'lim muassasalarida o'quv adabiyotlarini ishlab chiqishda kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur yondashuv ta'lim natijasini bilimlar hajmi bilan emas, balki ta'lim oluvchining

kasbiy vazifalarni mustaqil bajarish qobiliyati bilan baholashga asoslanadi. Shu sababli har bir mavzuda nazariy ma'lumotlar bilan bir qatorda amaliy mashqlar, keyslar, loyiha ishlari va mustaqil izlanishga yo'naltiruvchi vazifalar ham o'rin olishi kerak.

Shuningdek, o'quv adabiyotlarini ishlab chiqishda milliy malaka tizimi va kasb standartlari asosiy metodologik manba bo'lib xizmat qilishi lozim. Chunki mazkur hujjatlarda muayyan kasb egasi egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalar aniq belgilab berilgan. Darslik mazmuni aynan shu talablar asosida shakllantirilganda bitiruvchilarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligi ortadi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi o'quv adabiyotlarining mazmuni va shakliga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Elektron darsliklar, multimedia resurslari, virtual laboratoriyalar, raqamli simulyatorlar, onlayn testlar va mobil ta'lim ilovalari ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda.

Ayniqsa, sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi yangi avlod o'quv adabiyotlarini mutlaqo yangi bosqichga olib chiqmoqda. AI texnologiyalari ta'lim oluvchilarning bilim darajasini tahlil qilish, shaxsiy ta'lim traektoriyasini shakllantirish, avtomatik baholash va tavsiyalar berish imkoniyatini yaratmoqda. Bu esa ta'lim jarayonini individuallashtirish va uning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Yangi avlod o'quv adabiyotlari an'anaviy bosma kitobdan farqli ravishda quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olishi maqsadga muvofiq:

- o'quv maqsadlari va kutilayotgan natijalar;
- shakllantiriladigan kompetensiyalar;

- nazariy materiallar;
- amaliy mashg'ulotlar;
- ishlab chiqarish keyslari;
- mustaqil ta'lim topshiriqlari;
- QR-kodlar orqali elektron resurslarga havolalar;
- videodarslar va multimedia materiallari;
- o'z-o'zini baholash testlari;
- yakuniy kompetensiyalarni baholash mezonlari.

Fikrimizcha, yangi avlod o'quv adabiyotlari «bosma darslik + elektron resurs + interaktiv ta'lim platformasi + sun'iy intellekt yordamchisi» tamoyili asosida ishlab chiqilishi lozim. Bu yondashuv ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi hamda ta'lim oluvchilarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi.

Yangi avlod o'quv adabiyoti modeli<sup>1</sup>

| Komponent         | An'anaviy o'quv adabiyoti | Yangi avlod o'quv adabiyoti            |
|-------------------|---------------------------|----------------------------------------|
| Mazmun            | Nazariy ma'lumot          | Kompetensiyaga asoslangan mazmun       |
| Amaliylik         | Mashqlar kam              | Keyslar, loyihalar, simulyatsiyalar    |
| Format            | Bosma kitob               | Bosma + elektron + multimedia          |
| Baholash          | Yakuniy nazorat           | Formativ va summativ baholash          |
| Raqamli resurslar | Mavjud emas               | QR-kod, LMS, videodarslar              |
| Yangilanish       | Qayta nashr orqali        | Doimiy raqamli yangilanish             |
| AI integratsiyasi | Yo'q                      | Shaxsiy tavsiyalar va adaptiv o'qitish |

Ushbu modelni amaliyotga joriy etish natijasida ta'lim jarayonining sifati oshadi, o'quv adabiyotlarining hayotiyliigi ta'minlanadi hamda ta'lim muassasalarida raqamli ta'lim muhiti yanada rivojlanadi.

## 2. Kasbiy ta'lim tizimi uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishning zamonaviy yo'nalishlari va rivojlanish tendensiyalari

Bugungi kunda jahon ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi hamda ishlab chiqarish tarmoqlarining texnologik yangilanishi kasbiy ta'lim mazmunini doimiy ravishda takomillashtirib borishni talab etmoqda. Shu munosabat bilan o'quv adabiyotlari ham statik axborot manbai emas, balki muntazam yangilanib boriladigan, raqamli ta'lim muhiti bilan integratsiyalashgan intellektual ta'lim resursiga

aylanmoqda.

Xalqaro amaliyot tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda o'quv adabiyotlarini yaratishda «ta'lim muassasasi – ilmiy markaz – ish beruvchi» hamkorligi asosiy tamoyil sifatida qabul qilingan. Bunda darsliklarning mazmuni ishlab chiqarish texnologiyalaridagi o'zgarishlar, yangi kasbiy standartlar hamda mehnat bozori ehtiyojlariga muvofiq muntazam ravishda yangilab boriladi. Bu esa ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi uzviylikni ta'minlaydi.

Ayniqsa, Germaniya, Janubiy Koreya, Singapur va Finlyandiya kabi mamlakatlarda kasbiy ta'lim uchun ishlab chiqiladigan o'quv adabiyotlari dual ta'lim tamoyillari asosida shakllantiriladi. Bunday adabiyotlarda har bir nazariy mavzu ishlab chiqarishdagi aniq texnologik jarayonlar, amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy ishlar va real

<sup>1</sup> Muallif tomonidan xalqaro tajriba va tadqiqotlar asosida tuzilgan.

kasbiy vaziyatlarni tahlil qilishga qaratilgan keyslar bilan boyitilgan. Natijada ta'lim oluvchilar o'qish jarayonining o'zidayoq kelajak kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan kompetensiyalarni shakllantiradi.

So'nggi yillarda ta'lim sohasida **microlearning** (mikrota'lim) texnologiyasi ham keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuvga ko'ra, o'quv materiallari qisqa, mantiqiy va mustaqil modullarga ajratiladi. Har bir modul aniq o'quv natijasiga yo'naltirilgan bo'lib, qisqa videodars, infografika, amaliy mashq va test bilan yakunlanadi. Bu usul ta'lim oluvchilarning axborotni o'zlashtirish darajasini oshirish, mustaqil ta'lim samaradorligini kuchaytirish hamda vaqtdan unumli foydalanish imkonini beradi.

Zamonaviy o'quv adabiyotlarini yaratishda **VR (Virtual Reality)** va **AR (Augmented Reality)** texnologiyalaridan foydalanish ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, elektr jihozlarini montaj qilish, CNC dastgohlarini boshqarish, avtomobillarga texnik xizmat ko'rsatish yoki tibbiyot sohasidagi amaliy mashg'ulotlarni xavfsiz virtual muhitda bajarish imkoniyati ta'lim oluvchilarning kasbiy tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi. Shuning uchun kelgusida kasbiy ta'lim uchun tayyorlanadigan o'quv adabiyotlari virtual simulyatorlar va raqamli laboratoriyalar bilan integratsiyalashtirilishi maqsadga muvofiq.

Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari ta'lim sohasida yangi imkoniyatlarni ochib bermoqda. AI asosida ishlaydigan elektron darsliklar ta'lim oluvchining o'zlashtirish darajasini tahlil qilib, qo'shimcha materiallar, amaliy mashqlar va testlarni avtomatik ravishda taklif etadi. Shu bilan birga, intellektual yordamchilar murakkab mavzular bo'yicha izoh

berish, topshiriqlarni tekshirish va shaxsiy o'quv traektoriyasini shakllantirish imkoniyatini ham ta'minlaydi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada individuallashtirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda ham kasbiy ta'lim tizimini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim o'quv adabiyotlarida raqamli ta'lim resurslarining ulushi yetarli darajada emas, QR-kod orqali multimedia materiallariga murojaat qilish imkoniyatlari cheklangan, mustaqil ta'lim uchun interaktiv topshiriqlar va amaliy keyslar yetarli emas. Bu esa yangi avlod o'quv adabiyotlarini ishlab chiqishda ilmiy-metodik yondashuvlarni yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Kelgusida kasbiy ta'lim uchun yaratiladigan har bir o'quv adabiyoti quyidagi tarkibiy elementlarni o'z ichiga olishi lozim deb hisoblaymiz:

- har bir bob uchun aniq o'quv natijalari va shakllantiriladigan kompetensiyalar;
- nazariy materiallarning amaliy misollar bilan boyitilishi;
- ishlab chiqarish jarayoniga asoslangan keyslar va muammoli vaziyatlar;
- mustaqil ta'lim uchun bosqichma-bosqich topshiriqlar;
- QR-kodlar orqali videodarslar va raqamli resurslarga havolalar;
- o'z-o'zini baholash testlari va chek-listlar;
- mini-loyihalar va portfolio tayyorlash bo'yicha topshiriqlar;
- ish beruvchilar ishtirokida ishlab chiqilgan amaliy mashqlar;
- sun'iy intellekt vositalari bilan ishlashga doir tavsiyalar.

Shuningdek, o'quv adabiyotlarini ishlab

chiqish jarayonida pedagoglar, sohaviy olimlar, metodistlar, IT-mutaxassislar, dizaynerlar va ish beruvchilardan iborat mualliflar jamoasini shakllantirish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv o'quv adabiyotlarining ilmiy asoslanganligi, amaliy ahamiyati va raqamli imkoniyatlarini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamli ta'lim muhiti, kompetensiyaviy yondashuv va mehnat bozori talablari asosida tashkil etish kasbiy ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida iqtisodiyot tarmoqlari uchun raqobatbardosh, innovatsion fikrlaydigan va zamonaviy texnologiyalarni puxta egallagan

mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

### 3. Kasbiy ta'lim tizimi uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishni takomillashtirish bo'yicha takliflar

Tadqiqotlar va xalqaro tajribalar tahlili shuni ko'rsatadiki, kasbiy ta'lim tizimida o'quv adabiyotlarining sifati ta'lim natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish jarayonini tizimli ravishda tashkil etish, ilmiy-metodik jihatdan asoslash va muntazam takomillashtirib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kasbiy ta'lim muassasalari uchun o'quv adabiyotlarini yaratish jarayoni quyidagi bosqichlar asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq (1-jadval).

1-jadval

Kasbiy ta'lim uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish algoritmi<sup>2</sup>

| Bosqich   | Mazmuni                                         | Kutilayotgan natija                               |
|-----------|-------------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| 1-bosqich | Mehnat bozori ehtiyojlarini tahlil qilish       | Ish beruvchilar talablari aniqlanadi              |
| 2-bosqich | Kasb standarti va malaka talablarini o'rganish  | Kompetensiyalar shakllantiriladi                  |
| 3-bosqich | O'quv maqsadlari va natijalarini belgilash      | Darslik konsepsiyasi ishlab chiqiladi             |
| 4-bosqich | Nazariy va amaliy materiallarni tayyorlash      | Kompetensiyaga asoslangan mazmun yaratiladi       |
| 5-bosqich | Raqamli ta'lim resurslarini integratsiya qilish | QR-kod, video va elektron materiallar qo'shiladi  |
| 6-bosqich | Ekspertiza va aprobatsiya                       | Sifat baholanadi va kamchiliklar bartaraf etiladi |
| 7-bosqich | Doimiy monitoring va yangilash                  | O'quv adabiyotining dolzarbligi ta'minlanadi      |

Keltirilgan algoritm yangi avlod o'quv adabiyotlarini ishlab chiqishning uzluksiz va tizimli mexanizmini ifodalaydi. Unda o'quv adabiyotini tayyorlashdan tortib uni amaliyotga joriy etish va muntazam yangilab borishgacha bo'lgan barcha bosqichlar qamrab olingan.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar tavsiya etish mumkin:

**Birinch**i, kasbiy ta'lim muassasalari uchun ishlab chiqiladigan har bir o'quv adabiyoti kasb standarti, milliy malaka tizimi va o'quv dasturlari o'rtasidagi o'zaro muvofiqlik asosida yaratilishi

<sup>2</sup> Muallif tomonidan xalqaro tajriba va tadqiqotlar asosida tuzilgan.

lozim. Bu o'quv adabiyotlarining mehnat bozori talablariga mosligini ta'minlaydi.

**Ikkinchi**, har bir bob yakunida ta'lim oluvchining kompetensiyalarini baholash imkonini beruvchi amaliy keyslar, loyihalar, ishlab chiqarishga oid vazifalar va o'z-o'zini baholash vositalari joylashtirilishi maqsadga muvofiq.

**Uchinchi**, barcha o'quv adabiyotlari raqamli ta'lim muhiti bilan integratsiya qilinishi zarur. Xususan, har bir mavzuda QR-kodlar orqali videodarslar, elektron qo'llanmalar, virtual laboratoriyalar va interaktiv testlarga murojaat qilish imkoniyati yaratilishi lozim.

**To'rtinchi**, sun'iy intellekt texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish orqali elektron darsliklarning adaptiv modelini joriy etish tavsiya etiladi. Bunda ta'lim oluvchilarning o'zlashtirish darajasi tahlil qilinib, ular uchun individual o'quv traektoriyasi shakllantiriladi.

**Beshinchi**, o'quv adabiyotlarini tayyorlash va ekspertizadan o'tkazish jarayoniga ish beruvchilar, tarmoq tashkilotlari, pedagoglar, metodistlar va IT sohasi mutaxassislarini jalb qilish maqsadga muvofiq. Bu darsliklarning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

## 2-jadval

Yangi avlod o'quv adabiyotlarining sifati va samaradorligini baholash mezonlari<sup>3</sup>

| №  | Baholash mezonlari                     | Tavsifi                                                                 | Baholash ko'rsatkichi |
|----|----------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|-----------------------|
| 1  | Mazmunning dolzarbligi                 | O'quv materialining mehnat bozori va zamonaviy texnologiyalarga mosligi | Yuqori / O'rta / Past |
| 2  | Kompetensiyaviy yondashuv              | O'quv natijalari va kompetensiyalarning aniq belgilanganligi            | % hisobida            |
| 3  | Nazariya va amaliyot uyg'unligi        | Keyslar, amaliy mashg'ulotlar va laboratoriya ishlarining mavjudligi    | Ball (1–5)            |
| 4  | Raqamli integratsiya                   | QR-kodlar, videodarslar, elektron platformalar bilan bog'langanligi     | Ball (1–5)            |
| 5  | Interfaollik                           | Muammoli vaziyatlar, loyihalar, mustaqil topshiriqlar mavjudligi        | Ball (1–5)            |
| 6  | Baholash tizimi                        | Formativ va summativ baholash vositalarining mavjudligi                 | Ball (1–5)            |
| 7  | Inklyuzivlik                           | Barcha toifadagi ta'lim oluvchilar uchun mosligi                        | Ball (1–5)            |
| 8  | Muntazam yangilanish                   | Mazmunni tezkor yangilash imkoniyati                                    | Ha / Yo'q             |
| 9  | AI texnologiyalari bilan integratsiya  | Intellektual yordamchi, adaptiv ta'lim elementlarining mavjudligi       | Ball (1–5)            |
| 10 | Ish beruvchilar ishtirokida ekspertiza | Darslikni soha mutaxassislari baholaganligi                             | Ha / Yo'q             |

<sup>3</sup> Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

## 3-jadval

An'anaviy va yangi avlod o'quv adabiyotlarining qiyosiy tahlili<sup>4</sup>

| Ko'rsatkich        | An'anaviy o'quv adabiyoti | Yangi avlod o'quv adabiyoti                 |
|--------------------|---------------------------|---------------------------------------------|
| Asosiy maqsad      | Bilim berish              | Kompetensiya shakllantirish                 |
| Ta'lim usuli       | O'qituvchi markazli       | Ta'lim oluvchi markazli                     |
| Mazmun             | Nazariy                   | Nazariy + amaliy + raqamli                  |
| Amaliy mashg'ulot  | Cheklangan                | Keys, simulyatsiya, loyiha                  |
| Elektron resurslar | Deyarli yo'q              | QR-kod, LMS, videodars                      |
| Baholash           | Yakuniy nazorat           | Formativ va summativ baholash               |
| Mustaqil ta'lim    | Kam                       | Keng imkoniyatlar                           |
| Yangilanish        | Qayta nashr orqali        | Raqamli platforma orqali                    |
| AI texnologiyalari | Mavjud emas               | Intellectual tavsiyalar va adaptiv o'qitish |

**4. Natijalar muhokamasi**

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, kasbiy ta'lim tizimida o'quv adabiyotlarini takomillashtirish nafaqat ta'lim sifatiga, balki mehnat bozori uchun tayyorlanayotgan kadrlarning raqobatbardoshligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishda an'anaviy yondashuvlardan bosqichma-bosqich voz kechib, kompetensiyaviy va raqamli ta'lim modellariga o'tish zarur.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, mavjud o'quv adabiyotlarining aksariyatida nazariy ma'lumotlar yetarli darajada yoritilgan bo'lsa-da, amaliy topshiriqlar, ishlab chiqarish keyslari, raqamli ta'lim resurslari hamda mustaqil ta'limni tashkil etishga xizmat qiluvchi materiallar ulushi nisbatan kam. Bu esa ta'lim oluvchilarda kasbiy kompetensiyalarni to'liq shakllantirish imkoniyatini cheklaydi.

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, kasbiy ta'lim muassasalarida foydalanilayotgan zamonaviy o'quv adabiyotlari quyidagi uchta asosiy tamoyilga tayanadi:

- kompetensiyaviy yondashuv;

- raqamli ta'lim muhiti bilan integratsiya;
- ish beruvchilar ishtirokida mazmuni muntazam yangilash.

Aynan shu omillar ta'lim natijalarining amaliyot bilan uzviy bog'liqligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish o'quv adabiyotlarini shaxsiylashtirish imkoniyatini kengaytiradi. Masalan, ta'lim oluvchi mavzularni o'zlashtirish darajasiga qarab qo'shimcha materiallar, amaliy mashqlar va testlarni avtomatik ravishda olishi mumkin. Bu esa mustaqil ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, o'qituvchining vaqt sarfini ham kamaytiradi.

Tahlillar asosida shu xulosaga kelish mumkinki, kasbiy ta'lim tizimida yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishda faqat mazmuni yangilash yetarli emas. Balki ularni raqamli ta'lim muhiti, elektron ta'lim platformalari, virtual laboratoriyalar, simulyatorlar va intellektual ta'lim vositalari bilan uyg'unlashtirish ham zarur. Bu yondashuv ta'lim oluvchilarning kasbiy tayyorgarligi sifatini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

## Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijalari kasbiy ta'lim tizimi uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish zamonaviy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozori ehtiyojlarining tez o'zgarishi, yangi texnologiyalarning ishlab chiqarishga keng joriy etilishi hamda kasbiy faoliyat mazmunining murakkablashib borishi o'quv adabiyotlarini ham zamonaviy talablar asosida qayta ishlab chiqishni taqozo etmoqda.

Tadqiqot jarayonida kasbiy ta'lim uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinib, ularning asosiy tarkibiy elementlari aniqlandi. Xususan, kompetensiyaviy yondashuv, milliy malaka tizimi, kasb standartlari, raqamli ta'lim muhiti va sun'iy intellekt texnologiyalarini o'quv adabiyotlari mazmuniga integratsiya qilish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillari ekanligi asoslab berildi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

- raqamli ta'lim texnologiyalari, multimedia resurslari va interaktiv platformalar darslikning ajralmas qismiga aylanishi lozim;
- o'quv adabiyotlarini yaratish jarayoniga pedagoglar, sohaviy mutaxassislar va ish beruvchilarni keng jalb etish maqsadga muvofiq;
- o'quv adabiyotlarini muntazam monitoring qilish va yangilab borish tizimini joriy etish ularning dolzarbligini ta'minlaydi.

Shu tariqa, maqolada taklif etilgan konseptual yondashuv, baholash mezonlari va amaliy tavsiyalar kasbiy ta'lim muassasalari uchun yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish va takomillashtirishda ilmiy-metodik asos sifatida xizmat qilishi mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. – O'RQ-637-son, 23-sentabr 2020-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentabrda “Professional ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PF–5812-son Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF–60-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-oktabrda “Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF–158-son Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 23-oktabrda “Kasbiy ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-190-son Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 23-oktabrda “ Kasbiy ta'lim tizimida islohotlarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida ”gi PQ-316-son qarori.
7. UNESCO. *Strategy for Technical and Vocational Education and Training (TVET) 2022–2029*. Paris: UNESCO, 2022.
8. UNESCO-UNEVOC. *Digital Transformation in TVET*. Bonn, Germany, 2023.
9. OECD. *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2025.

10. Cedefop. *Vocational Education and Training in Europe 2024*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024.
11. World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2025*. Geneva: WEF, 2025.
12. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education*. Paris: UNESCO, 2023.
13. European Commission. *Digital Education Action Plan (2021–2027)*. Brussels, 2021.
14. European Training Foundation (ETF). *Vocational Education and Skills Development*. Turin, 2023.
15. International Labour Organization (ILO). *Skills Development and Lifelong Learning*. Geneva, 2023.
16. OECD. *Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities*. Paris, 2024.
17. Mishra P., Koehler M. *Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): Updated Perspectives for Digital Education*. 2023.
18. Fullan M. *The New Meaning of Educational Change*. 6th Edition. New York: Teachers College Press, 2024.
19. Anderson T. *The Theory and Practice of Online Learning*. 4th Edition. Athabasca University Press, 2023.
20. Hodges C., Moore S., Lockee B., Trust T. *Digital Learning in Higher and Vocational Education*. 2023.